Մանզումէի Լիքեար տեղեան 300 նիւսխէ վէրիլիզ, ուէնվի գէյմէթի, Իսթանպոլ իլին կէչէր ագճէ 230, վէ ալթը պալըզը 125 ղրշ. վէ թաշրալար իլին բօսթ ափարաը տախի իլինեան օլարագ, տեղվի գէյմէթի սաղ ագճէ 230, վէ ալթը պալըզը տախի 125 ղրշ. օլաճագ տբր։
Վէ պէհէր նիւսխէսի 40 ը փարահա սաթըլաճագ տբր։

Պասկուտէի Էֆֆեար

ՄԻԻՆԱՏԻ

Իլանթը պէհէր սաթըրը էլի, պիրինճի տեֆտատա 3, իքինճի տեֆտատա 2, վէ իւչինճիւ վէ սայիր տեֆթարատա 1 էր ղրշ. ալընաճագ տբր։
Մէքթուպ վէ սայիրէ, Պէյ-օղլունատա Տօղրու-եօլատա 467 նումէրօրա խանէսէ Լէվանթ Հէրալտ թարգեանէսինէ, Կարագեան Ս. Փանոսեան իմզինէ կէօնդերիլիճէք տբր։

ՈՒՄՈՒՐԸ ԲՕԼԻԹԻԳԸՅՑԷ ՎԷ ՄԷՎԱՏՏԸ ՍԱՑԻՐԷ

ԻՒԶԻՒՆՃԻՒ ՍԷՆԷ ՀՏԱՀ ԲԷՄԱԶԱՆ 1. 1868 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12, ԲԷՆԶՇԷՄԲԻՀ ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24 ՆԻՄԷՐՕ 827

ԻՍԹԱՆԲՈՒԼ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12.

ՏԱԽԻԼԻՑԵԼԻ

Պապը-ալինին իւլիսմանատա գրածը

«Իթիատալ իւզրէ օլան էֆքեարլարընա գարշը հարէքէթատ պուլունմամագ իչին, Պապը-ալինին հէր նէվի ֆէտատքեարլըգլար իպրազ իթտիկի ամմէնին մալիւմ տիւր։ Եունան հիւքիւմէթինէ հէր տէֆա միւրաճաաթ իթտիկիմիզատ, տայիմա թէքլիֆլէրիմիզ գապուլ օլունմաերը, հէր պիր շէյի, քէնտի սէվտայի տէրունիսինէ գուրպան իթմէք իսթէյէն պիր ֆըրգանըն հարէքէթինի թէսքին իլէմէքլիյի միւդթէտիր օլմասընը իգլար եկլէմիչ տիր։ Մէղքիւր հալ, Եունանիսթանտա կիթտիքճէ աղըրլաշմագ իւզրէ տիր։ Սօն տէֆա զուհուրա կէլէն վագտալար, իշլէրի սոն տէրէճէյէ վարտրմըշ, վէ Եունան հիւքիւմէթինին տէրհալ ատալէթ տույզուլարընը էլէ ալըպ, արթըգ ատհատտը նատ հուգուգունա բիտէյէ իտճէկինէ տայիր։ Հիւքիւմէթի սէնիյէեէ իւմիտ պրրագմամշլար տբր։ Տօղրուսու նամսըլ իւմիտ իւզրէ պուլունապիլիրիզ մատամ քի, 1. Ս[illegible] լան իսթիգրազրն պիր ճիւզ ինին, հուգուգու միլէլիյէէ մուզայիր օլտուզու հալտէ, պու կիւնքի կիւն Կիրիտ կէօնիլլէս վէ միհիմմաթ թաշրմագտա օլան Գրէթ նամ վարօրուն իշթիրաբընա թախսիս գրլրնմրշ օլտուզուն, սապրգ վիւքէլատան պիրիսի դամարատա պիլտիրիր. Էօյլէ պիր պէհանաթ քի, Եունան հիւքիւմէթի թարաֆընտան պիզէ իպրազ օլունան թէէմինաթա տապան տապանա մուղայիր տիր. 2. մատամ քի վիւքէլատան պիրիսի, նութգունատա, Կիրիտ ճէզիրէսինին Եունանա իլհագ իտիլմէսի էֆքեարընը իլէրի կէօթիւրմէք նէյէթինի սէրահէթէն պիլտիրիր. մատամ քի 3. Կիրիտ մէհաճիրլէրինին հիւսնի ըրզա վէ իրատէթլէրինէ վարմանլարընա ավտէթ իթմէյլէրինէ, թարիֆ օլունմագ տէրէճէտէ պիր ճէպր իլէ միւմանաաթ օլունուր. 4. մատամ քի, Եունան հիւքիւմէթի, մէղքիւր հարաքեաթը ճէպրիյէնին էօնիւ ալընմամասընա իսրար իտէր. 5. մատամ քի հիւքիւմէթի մահէլլիյէլէր թարաֆընտան հիչ պիր կիւնա մուգավէմէթ իպրազ օլունմատըգտան պաշգա, հէման այըգտան այըգա մուավէնէթ տտխի իթտիքլէրի հալտէ, եէնիտէն եէնի կէօնիւլլիւ պէօլիւկիւ թէշքիլ իտիլիր. 6. մատամ քի պիտոէֆաթ թէքէրրիւր իյլէտիկիմիզ թէշէքքիլէր թէէսիր իթմէզլէր. 7. մատամ քի Եունանիսթանտա պուլունան ֆըրգալար կիւնտէն կիւնէ հըրս ու թամամ մէյլիեաթլարընը աչիքեար սուրէթտէ իպրազ իտէրլէր. 8. վէ մատամ քի Եունան մէմալիքինտէ Օսմանը զապիթանընա, ատաքիրինէ վէ թէպատասընա հագարէթ իտէն վէ էօլտիւրէն ճիւնհալըլար, Եունան հիւքիւմէթի մահէլլիյէլէրի թարաֆընտան պիրա ճէվա գալըրլար։

«Էկէրչի սալթանաթը սէնիյէ, զաթէն օլ գատար թէլէֆիեաթըզը մուհէրրէր [illegible] Եունանընը ադլը պաշընա կէլէճէկինէ պօշ եէրատ իւմիտ իւզրէ պուլունսա իտի, էն զիեատէ մուգատտէս օլան վազիֆէլէրինէ գարշը հարէքէթ իթմիշ օլաճագ իտի։

«Պէնատէն ալէյհ, էկէրչի պու կիւնքի թարիխատէն իթիպարէն պէշ կիւն զարֆընտա Եունան հիւքիւմէթի շուանթիատէքի պէշ բունթօլարընը իճրասընա գաթիէն սէօզ վէրմէյէճէք օլուր իսէ, եանի,

«1. Մէմալիքինէն մահալլի միւխթէլիֆլէրինատէ կէչէնկէրատ թէշքիլ օլունան կէօնիւլլիւ պէօլիւքլէրինին տէր հալ տաղըտրըլմասը, վէ եէնիտէն թէրթիպ օլունան պէօլիւքլէրին թէշքիլինէ միւմանաաթ իտիլմէսի։

«2. Էնոսխա, Գրէթ վէ Բանհէլլէնիօն նամուն դուրան վարօրլարընին սիլահլարը ալընմասը, վէ գաթան Եունան լիմանլարընա կիրմէմէլէրի։

«3. Կիրիտլի մէհաճիրլէրին քէնտի վաթանլարընա ավտէթլէրինէ միւսատտէ իտիրտիքտէն պաշգա, մուավէնէթ վէ թէէսիրլի սուրէթտէ հիմայէ [illegible]։

«4. Օսմանը զապրթան վէ թէպատասընա գարշը հագարէթ վէ իտատ իտէն գապահաթլըլարա գանունա թաթպրգան ճէգա վէրիլմէսի, վէ իտատ օլունանլարը ֆամիլիաալարընա լազըմ կէլէն թազմինաթրն թէէտիյէսի։

«5. Պունատն պէօյլէ, վագը օլան ահոնամէլէր ահքեամընա, վէ ահատտը նատ հուգուգունա միւթապրզ սուրէթտէ հարէքէթ իտիլմէսի։

«Պապը-ալի թարաֆընտան ֆէվգէլատէ էլչի վէ մուրախաս կէօնտէրիլմիշ օլան իմզա սահիպի, մաթպուլի մուֆախամը օլան Զաթը Շահանէ էմրիյլէ, Եունան հիւքիւմէթի խարիճիյէ նազրընա մաթէսսիֆ պէեան իտէր քի, Սմիրնատա մուգիմ Տէվլէթի-ալիյէ սէֆիրի, վէ Եունանիսթանտա պուլունան գոնսօլօսլարը տէր հալ Եունան թօբրազընը թէրք իտէճէքլէր տիր։ Վէ մէղքիւր դարարընն թապիի նէթիճէսի օլտուզու կիպի, Թիւրքիա վէ Եունան հիւքիւմէթլէրի միւանէսինտէ վագը օլան միւնասէպաթը բօլէթիգյէէ վէ թիւճճարիյէ գաթ իտիլէրէք, Տէր-սատէթտէ մուգիմ Եունան էլչիսի, մայէթի մէվճուտու վէ մէմալիքի Շահանէտէ պուլունան քեաֆֆէյի Եունան գոնսօլօսլարը, քէնտի բասաբօրթլարընը ավզ իտուճէքլէր տիր։ Իքի մէմալիքին տախի թէպատասընը, գաթի մուամէլէ օլունտուղու կիւնիւնտէն իթիպարէն, 15 կիւնէ գատար սաքին օլտուզընը մէմալիքի թէրք իտէճէքլէր, վէ եէնէ այնի թարիխտէն պէտ իլէ, Եունան պանտէրասընը չէքէն սէֆինէլէրին Օսմանը լիմանլարընա կիրմէլէրի մէն օլաճագ տբր։

«Պու միւնասէպէթլէ գալըրըմ

«11 դեկ. 1868.

Իշթէ տունքի վատիմիզ իւզրէ, Աթինատա ալաֆրանգա դեկտեմբեր 15ատէ, Տէվլէթի-ալիյէ սէֆիրի Ֆոթիատէս պէյ հ[illegible]թլէրինէ, Եունան հիւքիւմէթի թարաֆընտան, իւլթիմատօմ գարշը-լագ վերիլէն ճէվապը թէրճէմէ իտէրէք պէեան իտէրիզ։

Աթինա 3/15 դեկտեմբեր.

«Էֆէնտիմ սէֆիր ճէնապլէրի,

«Մաթպուը մուֆախամըմ պուլունան գրալ հապրէթլէրի, Պապը-ալինին էմրինէ իմթիսալէն, թագտիմ իթտիրինիզ, ալաֆրանգա դեկտեմբեր 11 թարիխլի նօթա միւնասէպէթիյլէ իզհար իյլէտիկինիզ հարէքէթատէն տօղաբը, իպրազը էսէֆ իթտիկի միսիլու, թեաճճիւպ տախի իյլէմիշ տիր։

«Մուգատտէմէրի, կէրէք թարաֆընրգատան ալմագ չէրէֆինէ նայիլ օլտուղում իսթարամ, վէ կէրէք մալումատը ալիրէտէն, հագգընընգատա Պապը-ալի նէգտինտէ մուգաբրը պուլունան, վէ իթթիֆագ օլունան նէյէթ ու հարէքէթին, շէրբէհիլ օլարագ իպրազ իյլէմէքտէ օլտուղու պէհանէտէն պաշգա սէպէպլէրէ մէպնի պուլունտուղուն հիսա իթմէքտէ իսրար. Օլ պապատ տերքեար օլան իթիգատը գավիմի, նոյեմ. 27 դեկտ. 9 տու զաթը ալինիզէ թագտիմ իթմէք չէրէֆիյէ իֆթիխար իսրարընա նօթատա, պիրա թէրէտտիւտ պէեան իյլէսրէ [illegible] սրքի սօնրատան վուգուտա կէլէն հալլեր, գրաչիեթիմիզ հիւքիւմէթի թարաֆընտան իթթիֆագ օլունան մէյլ ու թէվէճճիհ հէր նէ գատար ուզաշմաեա տայիր օլտա, վէ էֆքեար ու նէյէթի տախի հէր նէ գատար խալիսէթատէն իպարէթ պուլունտա, հինէ Պապը-ալի թարաֆընտան իսթթիֆաբ օլունան նիյէթ ու էֆքեարա թաշընա չաթպագ գըրրրատաղընը իսպաթ իյլէմիշլեր տիր։

«Գէնատնիզ թէէսի եէրատ, շիմտիյէ գատար Տէվլէթի-ալիյէ իլէ հիւքիւմէթիմիզ պէյնինտէ մէվճուտ օլտ կէլէն միւնասէպաթը տօսթանէնին պօղուլմասընը մուճիպ օլուճու սուրէթտէ եէնի պիր սէպէպ զուհուրա կէլմէմիշ օլմասընը պէհանէ չալըշմը, վէ իւմիտվար օլմուշումատուր. թէէսի եէրատ զաթը ալինիզէ օլ խուսուսատա գաթի վէ պահչը իթմինանը գալպ իսթճի իյլաճաթար վէրմիշիմ տիր։ Վէ թէէսի եէրատ, կիրիտէն պուրատա իլթիճա իթմիշ օլանարատան, Ֆիլհագրդա մահելլէրինէ տէօնմէք իսթեյէնլէրին կիթմէլէրի զոմընտա, հիւքիւմէթիմիզ թարաֆընտան իճազ իտէն հիմայէթին տիրիզ օլունմահաճագընն պիլտիրտիկիմ կիպի, իճրասի չիտտէթ իտէն ֆիթնէքեարլարընն մէնի պապընտա իթթիֆագ օլունան թէտատիր իլէ պէրատէր, էֆքարը նատ հագգընտա, քէնտի նիզամաթը մէվզուամըզ իգթիղասընճա ճայիզ օլան հուտուտարը տախի պէեան իյլէմիշ իտիմ։

«Վէրտիկիմ իյզահաթլար տախի, իպրազ իյլէտիկիմ էմնիյէթլէր կիպի, պիրա թէէսիր գալմըշլար տբր։ Ճէվապ օլարագ թարաֆրմատան ալտրգընրգ նօթատան իքի կիւն սօնրա, նոյեմ. 29 դեկտ. 11 թարիխլի օրուպ, վէ էրբէյտ գրբրդը օլան ճէվապընրզը ալմագլագ չէրէֆինէ նայիլ օլտուղում։ Մէղքիւր նօթամ հագգընտա հիչ պիր չէյ իշարէթ իսթիմէքսիզին, վէ գրալիյէթիմիզ հիւքիւմէթի դատար ու հայսիյէթինէ, վէ մէմալիքիմիզ գավանինէ ույմագ սուրէթատ, վէ կիսքա ելեճիասա սատաճատա լոչ նօգթարարա բիսյէթ օլունտուղու, վէ կիրիտէն Եունանիսթանա իլթիճա իտէնլէրին հալէրի, վէ մերդուման մէհաճիրլէրին իլթիճայէ մէճպուրիյէթլէրի գրմընտա, հագրգաթի հարատէն ուզագ օլան շիւբհէլէրէ էհէմմիյէթի վերիլմէկի հալտէ, վէ Եունանիսթանտա պուլունան Օսմանլը թէպատասրը հագգընտա տերքեար օլան մուամէլէտէն տօղաբը սահիհ օլմահան վագտալար պէեան գրբընտրը, վէ Եունան հիւքիւմէթինին սաֆվէթի գալպիյէսինէ մուգաբիր օլաբագ պիր թագրմ ատրլրզ իֆթիխալար պուլունտուղու թագտիրատ, պիր թագրմ շարթլար թէքլիֆ իյլէմիշսինիզ տիր։

«Զաթը ալինիզ մէղքիւրէ-ալրմամասը, մէղքիւր շարթլար պէշ կիւնէ գատար գապուլ օլունմատըգը հալտէ, տեվլէթէն պէյնինտէ ճարի օլան միւնասէպաթը բօլէթիգյէէ վէ թիւճճարիյէնին, անինտէ գաթ իտիլճէյինի, վէ Օսմանը թօբրազընտա օլան Եունան թէպատասրընն լաթարա իտիլնա, վէ մէմալիքի մահրուսէ լիմանլարընտան Եունան թէքնէլէրինին տէֆ իտիլճէյինի պիլտիրմիշսինիզ տիր։

«Տեն նոյեմ. Հէրբէնիր, ալիրգանգաթ ելրագ, թարաֆը ճճիզանէմտէն թագտիմ գրբընան նօթատա միւնտերիճ պուլունան իյզահաթ իւզերինէ, Պապը-ալի թարաֆընտան մէյտանէ կէթիրիլէն կիւճլիքլէր հագգընտա եէնիտէն եէնի միւպահասաթա կիրիշմէքլէյէ հաճաթ գալմաեաճագ տբր էմէլինտէ պուլունմագտա իսրար, հալ պու քի Պապը-ալի թարաֆընտան, մանեա գապուլ իթմէզ պիր էֆքեարա մէպնի իթթիխաղ օլունան իսրար, վէ պիզզաթ քէնտի ֆիյլու հարէքէթինտէն նէշէթ իթմիշ օլան նէթիճէլերին սեպէպինին, պաշգալարը իւզերինէ համ իսրարմէսի խուսուսյէ, վէ օր ճիհէթլէ սէրքեար օլան ահվալ ու էթվարը հագգընին պօղուլմասը, պէնտէնիպ, վուգուրի հալէրի քէմալ մերթեպէ սահիհ սուրէթտէ մէյտանէ չըգարմագլրգ, վէ հագրգաթի հալէ գարշը զուհուրա կէլմիշ օլան հանլըշլըգլար գընընրտա շէտիտէն բրօթէսթօ իթմէքլիք վազիֆէսի թահթընա վազ իյլէմիշ տիր։

«Շիմտի պուլուճըգտա, Կիրիտ իսթիլալընա սեպէպիյէթ վերէն էսաս վէ հարէքէթլէրտէն պահս իթմէքլիք ֆազլա պիր շէյ օլաճագ տբր։ Պիւթիւն ալեմ պիլիր քի, Գանտիանընն խրիսթիեանլարը, քէնտի հագգը իսթիտալարընն, Պապը-ալի թարաֆընտան պիր սուրէթի թահգիրանէտէ ըլտա օլունտուղուն, վէ քէնտի հալէրինէ իսլամ հիւքիւմէթի թարաֆընտան չէշմի ինսաֆ իլէ պագրմաեաճաղընն կէօրտիւլլերինտէ, քէնտի իսթիգլալյէեթլէրինի էլէ կէթիրմէք նիյէթիյլէ, թեշհիրի սիրահ իյլէմիշլեր տիր։ Պիւթիւն ալեմ պիլիր քի, մէրդումանընն իսեանէ գատար չըգըշմասընա նէ Եունանիսթանտա թէշէքքիլ իտէն գոմիթէլերին տէսիսլերի, վէ նէտտէ հիւքիւմէթի մէզպուրլէրինին էմրազը նէֆսանիյէսի սեպէպ օլմամըշ տբր։ Ասըլ սեպէ-

պիտեէթ վիրէն չեյ, Օսմանլը մէմուրլու-ը թարաֆընտան իրթիբտապ օլունան զուլում ու թէատիեաթ վէ ֆէնա սուրէթաէ օլան իտարէ իլէ, Պապը-ալի ճանիպինտէն իթթիֆագ օլունան թէատապրի նագլսէ (տրմի մրզիւբ), վէ խաթթը-Հիւմայուն ահքէտմընճա հէր սընքֆ խրիսթիեան հագգընտա իհսան պույրուլմուշ օլան ֆաեիտէլերին իսրար իւզրէ ըեատ իտիրմէսի օլմուշ տուր։

«Կիրիտլիլէր տախի, շիմտիքի Եունան հիւքիւմէթի ահալիսի օլան պիրատէրլերի վէ հէմ-մէղհէպլերի, վէ 1821 սէնէսինտէ Մէմալիքի մահրուսէնին պազը սանճագլարը էհալիսի թարաֆընտան զուհուրա կէլտիկի կիպի, հիչ պիր շէյ մալիք օմմարգլարը, վէ Եունանիսթան-տա հիչ պիր գօմիթէ պուլունմադըգը հալտէ, Ցէվէթլի-ալիէյէ գարշը ըէֆի ուսանի հուսան հիմէտուսէ գատար մէր-միշէր տիր։ Մէրգումանէ կէրէք Եունանիսթանտան, վէ կէրէք միթէմէտտին տիւնեանընը սայիր մահէլէրինտէն, սօնրատան իմտատար եէթիշմիշ, վէ Եունան մէմալիքինտէ գօմիթէլերթէշէքքիւլ իյէմիշ տիր։

«Մէրգուման տարլար իչին, քէնտի հալլերինտէն խօշնուտ օլտու գլարը, վէ հիւքիւմէթի սէնիյէէ թէպախեէթի թահթընտա, մէտէնիյէթէ մախսուս պուլունան հէր նէվի խիլիքլերէ մալիք պուլունտուգլարը հալտէ, եալընըզ գօմիթէլերին վէ Եունանիսթանընը կիզլի մէմուրլարը թահրիքլերի վէ ֆիթնէքեարլըգլարընա մէպնի, քէնտի բահաթ ու սէատէթի հալերինի ֆէտա իտէրէք, ամ վէ չըպլաղ տաղլարա տիւշմէքլիի, վէ հէր նէվի սէֆալէթ ու մահրումիյէթէ թէհամիւլ կէթիրէրէք, սիւրիւլերլէ վախանլարընը թէրք իթմէքլիի, վէ Օսմանլը ասկէրինին էլինէ տիւշմէքտէն իսէ, էձէլ գուրպան կիթմէքլիի կէօպէ ալմապլըգա իսքեաթ օլմուշլար տրը, տէր աբուշինմէք։ Հէմ իմի մանթըգա, վէ հէմտէ հագրգաթը հալէ մուզայիր տիր։

«Մատամ քի, սէֆիր պէյ ճէնապլէրի, գաթր այնիպ, հիչ սախ մի ՌԷՍ-տին մրլէրի թարրիթտէ, մէղքիւր Գօմիթէլէր թարաֆընտան, հուդուգումիլէ գարշը պուլ մէրթէպէ թահգիրա-նէ մուամէլէ զուհուրա կէլտիկինին էմ-սալի կէօրիւլմէմիշ տիր, տէր պուլեուրմուշսունուզ տուր, բուխասթընըզ օրուր իսէ, պէնտէնիզտէ պէեան իտէրիմ քի, հիչ պիր միւթէմէտտին մէրլէթ թարիխինտէ, պիչարէ Գանտիա ճէզիրէսինին խարապիյէթինի մուճիպ օլան գավրատա կէօրիւլէն պարպարլըգլարընը էմալի կէօրիւլմիշ օլմամասընա ամթիքնազարը տրգգաթ իյլէսէնիզ ճայիզ տիր։ Էսիր տիւշէնլէր, վէ քէնտույի մուհաֆազա իչին պիր սիրահա մալիք օրմանան սէֆիլ քիմէսնէլէր հագգընտա, ասաքիրտէն սօֆու պիր նէֆէր թարաֆընտան զուհուրա կէլէն, վէ գուլագլար իշետիրմէմիշ օլան զալըմլըգլար։ Միլէթլէրին վէ ցէվլէթլէրին շէֆգաթ ու մէրհամէթլէրինի թահրիք իյէմիշլեր տիր։

«Կիրիտէն Եունանիսթանա իլթիճա իտէն պիչարէկեան հագգընտա, «Գօմիթէլէր թարաֆընտան Կիրիտ իմատա կէօնտէրիլէն կէօնիւլլիւ ֆըրգալարը թարաֆընտան զուհուրա կէլէն գօրդուլարա մէպնի հիմրէթ իթտիլեր, վէ կիթտիքլերի եէրտէ տախի զարուրէթ ու սէֆալէթտէն պաշգա, զէվալլըար պիր շէյ պուլամատըար» աէնիրմէսինէ կէլինտիքտէ, գաթընըզա ուունութմուշ օլմալըսընը զ տեյերէք տէրիատթը իթտիրիրիմ քի, վիճուտի մէճհուլ հալտէ պուլունան պիր ապլոգաեա գարշը, եալընըզ ինսանիյէթի նիյէթիյլէ հարէքէթ իտերէք, ինգիլիթէրրա, Ֆրանսա, Ռուսիա, Ավսթրիա, Բրուսիա վէ Իթալեանընը հարպ սէֆինէլերի, մէրգուման պիչարէկեանը ախզ ու գաուլ իլէ, Եունանիսթանա նագլ իյէմիշլեր տիր։ Վէ չունու տախի ունութմամալըսընըզ քի, մէրգուման պիչարէլեր Եունան թօրբաղընտա, քէմալ մէրթէպէ միհմանբէրվէրլիք կէօրմիւշ-լեր տիր, վէ գրբալըմըզ հիւքիւմէթի իսէ, մէրգու

» 12 Սապան աչքերը . . . . 43-—
» » Էն երեսքէ 43- 2
» » Էն աչաքը 42-32
Սաաթ 5

ԱԶԳԱՑԻՆ

Ներսէս սրբազանին նամակէն եթէ կըրցանք հասկնալ բան մը, սա է թէ՝ Հռովմայ եկեղեցին ուղղափառ է, բայց Հռովմայ արդի եկեղեցականները ուղղափառ չեն։

Ասոր շատ մը ապացոյցներ կը բերէ թէ՝ նոյն իսկ Հռովմայ եկեղեցականներէն շատերը, մերժած են Հռովմայ եկեղեցականաց անդրալեռնական պահանջումները ինչպէս որ մեք կը մերժենք։

Մեր խնդիրը կրօնական վիճաբանութեան մտնել չէ, քանզի վստահ եմք որ՝ Հռովմայ այն յիշած եկեղեցականները այնպէս չեն մերժեր Հռովմայ արդի եկեղեցականաց պահանջումները, ինչպէս որ մեք կը մերժենք։

Հռովմը մեզ եւ ուրիշ եկեղեցեաց նըկատմամբ կըսէ որ՝ ինչպէս որ՝ Պետրոս առաքեալը նախապատիւ էր միւս առաքեալներէն, ինքն ալ յաջորդական իրաւամբ նախապատիւ է միւս աթոռներէն։

Բայց մեք ոչ Տատեան Պօղոս պէյի 1855 Փարիզի արքեպիսկոպոսին գրով տուած դաւանութեանը պէս կըսենք որ՝ Պետրոս միւս առաքեալներէն նախապատիւ է «ընդհանրական աբեղան»-ութեամբ, հետեւաբար Ս. Պապ, միւս եկեղեցիներէն, եւ ոչ ալ կըսենք դարձեալ Տատեանի նման որ՝ Հայոց միմիայն չընդունածը՝ Պապին այն կերպ գերագոյն իշխանութիւնն է, ինչ որ մեր ատենները ճանչցուած է. վասն զի Լեւոն թէ՝ անով (Հռովմայ արդի պահանջումներովը) կը զբաղուին այն իրաւունքէն որ, ունին վաղեմի աւանդութեամբ իրենք ընտրել իրենց կաթուղիկոսը։

Նոյնպէս նաեւ չենք ըսեր որ՝ Հայերն Պապին անունը Ս. Պատարագի մէջ չիյիշելովը անոր իրաւունքները չեն ուրանար, եւ կառավարած եկեղեցիէն չեն բաժնուիր. այլ կըսենք որ՝ մեր Դաթէոս Բարթուղիմէոս առաքեալները հաւասարապատիւ են Պետրոս առաքեալին ոչ աւելի եւ ոչ պակաս։

Կըսենք որ՝ մենք պապերուն գերագոյն իշխանութիւնը չեթէ կաթուղիկոսի ընտրութեան վախերնուս, այլ աւետարանի դէմ չիմեղանչելու համար չենք ընդունիր։

Կըսենք որ՝ մեք պապերուն անունը չենք յիշեր մեր եկեղեցւոյն մէջ, բացորոշապէս անոր կարծեցեալ իրաւունքները չընդունելնուս եւ անոր կառավարած եկեղեցիէն զատ ինքնօրէն եկեղեցի մ'ըլլալնուս համար։

Թող կարդայ ով որ կուզէ պատրիարք Մխիթարայ հոհանայի Սկեւռացոյ յաղագս հայրապետութեան երկոտասան անուն տետրակը, որ այս անգամ երրորդ տիպը իլոյս ընծայուած է 1865 ին Երուսաղէմայ Ս. Յակոբեանց տպարանէն, եւ համոզուի թէ Տատեան Պօղոս պէյի տուած դաւանութիւնը մեր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ դաւանութիւնը չէ, եւ եկեղեցին այնչափ նուաստ չէ որ, իր Լեւոն ճշմարտութիւնը ստուէրի տակ պահէ։

Այս տողերը այն իրաւամբ գրեցինք ինչ իրաւամբ որ՝ գրեց Ներսէս սրբազան իր երկրորդ նամակին մէջ, առանց հերքելու Տատեան պէյին տուած դաւանութեան սրբերները։

Մեզ ստուգիւ փառք է փարիզու գեր. Արքեպիսկոպոսին բերնէն լսել թէ՝ դուք ալ ուղղափառ էք, բայց այնչափ փառք չէ լսել թէ՝ դուք ալ գաղղիական եկեղեցւոյն չափ ուղղափառ էք, քանզի տարբերութիւնները խիստ մեծ է, առաքելոց հաւասար ճանաչման խնդրոյն մէջ։

Ասով չենք ուզեր ըսել որ՝ Ներսէս սրբազան զանի նոյն նամակին մէջ բացորոշապէս չը հերքելովը, անոր դաւանութիւնն ընդունած ըլլայ, բայց մեր ալ պարտքն է պակաս մը լեցնել, եւ ըսել թէ՝ — մեք Հռովմայ քահանայապետը Քրիստոսէ նախապատուութեան արտօնութիւն մը առած չենք ընդունիր. ինչպէս որ՝ բարեբաղդաբար Պօղոս պէյի ցուցած փաստերն ալ ասանկ բան մը չեն յիշեր աւետարանի մէջէն. իսկ Ներսէս սրբազան ընդհանուր առմամբ կըսէ, Հռովմայ Պապին առաջնութիւնը [illegible] (ոչ յաստուածուստ), եւ կամ Եւրոպայի մէջ ի կառապետութենէ շատ ազգեր քրիստոնէութեան դարձնելուն փոխարէն տրուած պատիւ մ'է որ, տիեզերական ժողովով տրուած ըլլալով, անով կրնայ ետ առնուիլ։

Ուրեմն եթէ շատ մը կառապետներ քրիստոնէութեան դարձնելուն համար՝ առաջին էր, այժմ յետին պէտք է սեպուիլ, իր կղզիու պատիր աստուածպաշտութեան երեսէն, շատ մը անհաւատներ գոյացնելուն, ի Քրիստոս միացեալ եկեղեցին բաժնելուն, քրիստոնէութիւնը հեթանոսաց առջեւ ծաղրելի ցուցնելուն եւայլի համար։

Իսկ գալով կառապետներն քրիստոնէութեան դարձնելու խնդրոյն, մեք չենք կըրնար ըսել որ, այս մասին Պետրոս առաքեալ աշխուժ եւ թաղէոս Բարթուղիմէոս ծոյլ էին, այլ քարոզեցին ամենքն ալ որչափ որ կրնային քարոզել, քանզի հաւասար ՀՈԳԻՆ ՍՈՒՐԲ եւ հաւասար պատուէր առին քարոզելու։

Ասկէց կը հետեւի որ՝ Պապին առաջնութիւնը քաղաքավարական բան մ'է, առանց իր մէջը կրօնական նշանակութիւն մ'ունենալու ինչպէս՝ որ՝ պապերը կը պնդեն։ Ինչ եւ իցէ այս մասին չնորհակալ ենք Ներսէս սրբազանէն որ, թէ եւ անուղղակի բայց մեզ առիթ կուտայ ջրել այն դաւանութիւնը որ Պօղոս պէյ ինքզինք եկեղեցւոյ հայրապետ կարծելով կուտայ յանուն եկեղեցւոյ Փարիզու արքեպիսկոպոսին։

Ներսէս սրբազան կըսէ «Թող վստահ ըլլայ մեր բարեկամը, որ ոչ ես, ոչ ինքն, եւ ոչ ոք Հռովմայ, Ցունաց, եւ Անդղիացւոց եկեղեցւոյն չեն կրնար դարձել Հայոց Ազգը, Հայաստանեայց եկեղեցին հայերէն կազմըւած է, հինգ տասը մարդոց խօսքով հայերը եկեղեցինին չեն փոխեր եւ անհաւատներ»։

Զենք ուզեր ալ աս վճռողական խօսքը լսելէն վերջը, իր միութեան համար մի եւ նոյն նամակին մէջ յիշած փափաքը քննադատել, քանզի բացորոշ կը հաստատէ այս խօսքը թէ՝ Ներսէս սրբազան կուզէ ըսել որ՝ «մեք մի ենք ի Քրիստոս» ըսենք, եւ ասկից աւելի միութիւն չերազենք եւ չը յուսամք, քանզի դաշնադրեալ միութիւնը մեր եկեղեցւոյն եւ ազգին մահն է։

Նոյնպէս նաեւ Ներսէս սրբազանը կըսէ, «եթէ Պապն Աստուած է, կը վախնամք իր հետ խօսելէ, իսկ եթէ մարդ է, Թող իմնէ մարդոց կարդը, այն ատեն կըվիճենք։»

Իսկ մեք կըսենք, եթէ Պապն ինքզինք աստուած կը սեպէ, մեք կառապետ չենք եւ չենք ուզեր կուռքերու աստուածութիւնը մերկացնելու համար աշխատիլ, մեք ունինք մեր Աստուածը, եւ այն կըբաւէ մեզ, իսկ եթէ Պապը մարդ է, նախ Թող իր տունը հոգայ, եւ վերջը դրացին, մեք գոհ ենք մեր տունէն (եկեղեցիէն) եւ կըսենք իրեն թէ՝ ո՛ կացոյց զքեզ իշխան եւ դատաւոր ի վերայ մեր։ Եթէ ունինք մեր մէջ զեղծումներ, մեք կարող ենք մեք մեզանց մեր զեղծումները կարգադրելու, առանց օտար հեղինակութեան մը կարօտ ըլլալու։

Ներսէս սրբազան կըսէ, «զմեզ հերետիկոս եւ հերձուածող անուղղներուն հետ միանալով, մեր ամենասուրբ եկեղեցւոյն հերետիկոս եւ հերձուածող ըսելը, գրեթէ ճշմարտութեան հոգւոյն դէմ հայհոյութիւն է։»

Մի եւ նոյն նամակին մէջ դարձեալ կըսէ «Հռովմայ եկեղեցին ուղղափառ է եթէ մեր եկեղեցին ուղղափառ է։»

Իսկ եթէ մեր ուղղափառ եկեղեցւոյն, այն է ճշմարտութեան հոգւոյն դէմ հայհոյելով ալ մէկը կրնայ ուղղափառ կոչուիլ, Թող կոչուի ուղղափառ Հռովմայ արդի եկեղեցին ալ հակառակ աւետարանական հետեւութեան, բայց եթէ Ներսէս սրբազանի կոչած ուղղափառ եկեղեցին հին Հռովմն է եւ ճշմարտութեան հոգւոյն հայհոյող արդի Հռովմը չէ, այն ատեն խօսքը պարզուած կըլլայ, եւ մեր ու Ներսէս սրբազանին եւ կամ բուն լուսաւորչայ եկեղեցւոյն, եւ Ներսէս սրբազանին մէջ անհամաձայնութիւն մը չի մնար։

Ներսէս սրբազան զմեզ կասկածոտ կանուանէ, բայց մենք արթնութիւն կը սեպենք կասկածոտ ըլլայ՝ այն ամեն բաներու որ՝ մութի մէջ կը գործուին. եւ եթէ մեր այս արթնութիւնը չըլլար, ոչ ինքը կը հրատարակէր Հռովմայ հրաւէրին վրայ ուսնեցած կարծիքն եւ ոչ տարին 150-200 հազար ղուրուշ դիւանական ծախք ընող պատրիարքարանին կը փութար 8-10 տող ծանուցում մը ղրկել լրագրաց, որուն օրինակը ոչ միայն Հայ լրագրաց ասպարէզին մէջ մընաց՝ այլ տեղական գրեթէ բոլոր Եւրոպական օրագիրներն հրատարակեցին Գաղղիէրէնի թարգմանութիւնը ոչ պատրիարքարանին դիւանատունէն՝ այլ Մանզումէի գրասենեակէն առնելով։

Ներսէս սրբազան կըսէ որ՝ «Հռովմի հրաւէրին խօսքը իր նամակին մէջ չընելէն չէր հետեւէր որ՝ ինքը Հռովմի հրաւէրն ընդունած ըլլար»։ Այո՛, չէր հետեւէր որ՝ ընդունած ըլլայ, բայց չէր հետեւէր նաեւ որ՝ ընդունած չըլլայ. ուստի բնականաբար այսի եւ ոչի նշանակութիւն ունեցող հետեւութիւն մը՝ կասկածի տեղի կուտար այո՛ ին ալ ոչին ալ, եւ ահա մերն ալ այս կասկածն էր, որ ըստ Ներսէս սրբազանի բուն իր խօսքին, իրաւունք ունէինք կասկածելու թէ՝ ընդունելու տրամադիր է, մինչդեռ արտաքին նշաններն կըշռոյն ընդունելու հաւանականութեան կողմը ծանր կը կոխէին։

Ներսէս սրբազան կըսէ, «մեր (Մանզումէի) Հռովմի խօսքը միայն յիշելնէս եւ յունաց խօսքը չընելնէս՝ կը հետեւի որ մենք ալ յունաց կողմը տաչել ուզած ըլլանք»։

Բայց վստահ ըլլայ Թող Ներսէս սրբազան որ՝ մենք ոչ յոյն կըլլանք, ոչ լատին կամ պապական եւ ոչ բողոքական, եւ եթէ չի հաւատար ըսածնուս, Թող կարդայ լուսաւորչեան ընկերութեան դէմ գրածներնիս, Թող կարդայ յունաց եկեղեցւոյն հետ միանալու համար անցեալները բայուած խնդրոյն վրայ գրած յօդուածներնիս. եւ եթէ ասոնց ալ չի հաւատար, Թող հաւատաքննութիւն մը հեղինակէ, եւ անով ստուգէ մեր նպատակը։

Ներսէս սրբազան կըսէ «զօրաւորին հետ պատերազմելն՝ դաշնակցութիւն եւ խաղաղութիւն ընելէ աւելի խելացութիւն չէ»։

Մեք տկար ենք ըսինք քաղաքականօրէն բայց զօրաւոր ենք կրօնքով։ Մեր եկեղեցւոյն այս ոգին եթէ չը պահելով՝ քաղաքականօրէն զօրաւորին հետ՝ կրօնական դաշնակից ըլլայինք՝ շատոնց մեր եկեղեցին ի գերեզման իջած էր։

Վիքթոր Հիւկօ ըսաւ «հոգեւարքին բողոքը կենդանութեան նշան է», այսպէս եղած է նաեւ մեր ալ անցեալը — ուստի մեզի համար աւելի լաւ է պատերազմիլ քան թէ՝ նշանախեց մ'անգամ եկեղեցիէն զոհել վասն խաղաղութեան եւ դաշնակցութեան՝ հոգեւարք ալ ըլլայ Աղդերնիս միշտ պիտի բողոքէ եկեղեցւոյ թշնամւոյն դէմ, քանզի չուզեր պաշտել իր աստուածը այս կամ անոր դաշնակցութեան շնորհիւը։

Ներսէս սրբազան կըսէ «Եւ Թող պապը 5-6 մոլորութեանց ցանկը պատռէ ըսելով, պապն իր գերագոյն իշխանութիւնը մերկանայ ըսել ուզած եմ եւ ոչ անոր գերիշխանութիւնը ճանչել. եւ եթէ այս ընէ՝ մեր միութիւնը պատրաստ է»։ այս մասին Ներսէս սրբազան իր առջի նամակին մէջ բան մ'ալ ըսած էր, այն ալ գտնենք որ պարզուի, «Հռովմ 175 մոլորութեանց ցանկը 5-6 ի իջուց, ըսել է կրնայ 3-6ն ալ անհետ ընել»։

Ներսէս սրբազանի այս ըսել է ըսածը հաւանականութեան նշան մ'է, բայց որովհետեւ ուրիշ կողմէ մ'ալ կըսէ որ՝ պապն երբ իր անսխալ գլխաւորութիւնը եւ բացարձակ միապետութիւնը (ըսելու էր անսխալութիւնը, գլխաւորութիւնը, բացարձակութիւնը եւ միապետութիւնը) մերկանայ, որ ըսել է թէ՝ երբ պապ սխալական գլխաւորութիւնը, եւ սահմանադրեալ կամ դաշնադրեալ միապետութիւնը ընդունի, այն ատեն կրնանք միանալ իր հետ, եւ որովհետեւ մեր հաւատացած հաւանականութիւնն ալ այս էր եւ ոչ թէ Ներսէս սրբազանի երկրորդ նամակին մէջ յիշած գերիշխաւորութեան (առանց որ եւ է ածականի գլխաւորութիւն) մերկանալը, ուրեմն իրաւունք ունինք հետեւցնելու թէ՝ Ներսէս սրբազան մոլորութեանց ցանկ ըսելով՝ չի հակրնար պապին գլխաւորութիւնը, այլ կը հակրնայ անսխալ գլխաւորութիւն եւ բացարձակ միապետութիւն, եւ կը յուսայ որ՝ պապ կը մերկանայ գլխաւորութեան ածականները եւ կը մնայ միմիայն գլուխ, հետեւաբար կըսէ որ՝ երբ պապ միմիայն եկեղեցւոյ գլուխ մնայ, կրնանք միանալ իր հետ. ահա այս իմաստին վրայ էր մեր բոլոր պատասխաններն ալ, այսինքն թէ՝ մենք պապը, ոչ միայն անսխալ, բացարձակ եւ միապետ չենք ընդունիր, այլ գլուխ ալ չենք ընդունիր, եւ երբ կը հասկնայինք որ՝ Ներսէս սրբազան (իր խօսքերուն հետեւութեամբ) պապին գլխաւորութիւնը ընդունելու տրամադիր է՝ այն ատեն մեր ինքնօրինութիւնը չնորհ մը եղած չէ՞ր ըլլար։

Բայց որովհետեւ Ներսէս սրբազան այս անգամ որոշապէս կը պահանջէ որ՝ պապն իր էլեր-որ-ին-ը մերկանայ. ուրեմն ասով բնականաբար ետ տուած կըլլայ բացարձակ անսխալ եւ միապետ բառերուն հաւանականութիւնը, եւ եթէ Ներսէս սրբազան կը հաւատայ որ, պապը իր միայնակ գլխաւորութիւնն ալ կը մերկանայ, Թող սպասէ իր երազին մէջ, բայց մենք ոչ միայն մեր երեւակայութիւնը այս տեսակ երազներով զբաղեցնել չենք ուզէր, այլ խօսքն անգամ չենք ուզեր ընել։

Ներսէս սրբազան կըսէ թէ, «անսխալ պապերէն իրաւամբ մեզայ պահանջող քրիստոնեայն, արդեօք իր կենացը մէջ երբէք իր սխալած ըլլալը խոստովանա՞ծ է, արդեօք ինքն ալ նուազ կարծեցեալ անսխալականութեամբ մինչեւ ցարդ նոյնպէս եւ այսուհետեւ իր խօսքերը ետ չառնելով պիտի յամա՞ռի եւ մնայ իր կարծեացը վրայ»։

Այո, սրբազան, մենք մեր սխալը ահա ետ կառնենք, որ սա է. մենք ըսած էինք որ, պապը երբ դէպ դուչէ կրնայ մեզնէ ուղղափառ կոչուիլ։ Ահա այս է սխալնիս, քանզի չէինք կրցած վճռել թէ, պապական արդի կղերը որոյ դլուխն է Ս. պապը, մեզ հերձուածող եւ հերետիկոս անուանելով։ ճշմարտութեան հոգւոյն դէմ հայհոյութիւն ըրած կըլլայ։ Իսկ այժմ որովհետեւ պապականաց այս ճշմարտութեան հոգւոյն դէմ ըրած հայհոյութիւնը մեր եկեղեցին հրատարակած է կըսէ Ներսէս սրբազան, եւ որովհետեւ Աւետարանն ալ կը վճռէ թէ, այն որ հոգւոյն ճշմարտութեանը դէմ կը հայհոյէ, ամենեւին թողութիւն չունի. ուրեմն կը խոստովանինք որ, մենք սխալած ենք Աւետարանին վճռաբար արգիլած թողութիւնը կարելի համարելնուս մէջ եւ կըսենք այժմ բացորոշապէս թէ պապական արդի եկեղեցին ՈՒՂՂԱՓԱՌ չէ։

Թեպէտ Ներսէս սրբազան կըսէ թէ, Հռովմայ եկեղեցին ուղղափառ է, բայց անոնց եկեղեցականներն ուղղափառ չեն, բայց եւ այնպէս որովհետեւ այսօր չկայ անոր ուղղափառ կոչած եկեղեցին աշխարհիս վրայ, ուստի մենք ալ կսպասենք որ, վերածնի տիեզերական ժողովոյ ճանչցած ուղղափառ Հռովմը, եւ այն ատեն կոչենք ոչ այս, այլ զանի ուղղափառ։

Քիչ օրէն կը յուսանք որ խօսինք, թէ ի՞նչ է եկեղեցին, եւ ի՞նչ է եկեղեցականը, եւ թէ եկեղեցի ըսածնիս, ժողովուրդն եւ եկեղեցականին հաւաքումը չէ, հապա ի՞նչ է, եւ կամ կրնա՞յ ըսուիլ եկեղեցի մը ուղղափառ, որու ժողովուրդն ու եկեղեցականը միաձայն հոգւոյն ճշմարտութեանը դէմ հայհոյելու դիրքին մէջն են։

Մենք քաղաքականօրէն շատ բաներու ժառանգութիւնը գիտէինք, բայց ՈՒՂՂԱԲԱՌՈՒԹԵԱՆ ժառանգութիւնը չը գիտէինք եւ չը գիտենք, քանզի չենք գիտեր թէ՝ արդեօք ՈՒՂՂԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ բառը կայարութիւն, բրէնսութիւն, ազնուականութիւն եւ այլ ասոնց նման տիտղոս մ'է՞ որ յաջորդաբար կը տրուի, թէ քրիստոնէական ուղղութեամբ կատացուի։ 0.

ԳԱԹԻԼԻՆ ՃԷՋԱՍԸ

Մանը-դէնի 805 ին ղեր-ինէ-ինդի դ-էշլեր

Գ.

Մէյրի հէնուզ տէօրթ եաշընտա իքէն, Ճավատան Հինտիսթանա, վէ Հինտիսթանտան տախի Նիու Ջիլանտա կիտիպ, հէյման օն իւչ սէնէտէն պէրու օրատա բէտէրի իլէ թգամէթ իթմէքտէ, վէ պիւյիւտիքճէ, հէր քէնտի թանրեանլարըն թէհայիւեիւրիւնի մուճիպ օլմագտա իտի։

Մէյրինին կիւզելլէյի վէ ախլագընըն բագլըղը, Օգլանտ շէհրի տէլիգանլըլարընըն քեաֆֆէսինին տախի եիւրէյինի ճէլպ իրմիշ, ֆագաթ պունլարըն իչինտէն եալընըզ պիրիսի, անրն նազար ու տիգդաթընը քէնտի իւզերինէ ճէլպ իթմէքլիք պախթիեարլըղընա նայիլ օլապիլմիշ իտի։

Պու տէլիգանլը, Մէյրինին բէտէրի վէ սայրէլէրին էօլտիւրմէք իսթէտիքլէրի Ուսթաբն իտի։

Մէյրի, քէնտի քէնտիսինի Ուսթաբընըն ուղրունա ֆէտա իտէր իտի. բէ-

տէրի տախի Ուաթսընը քէնտի մէնֆատ-թը ուղրունա թէլէֆ իթմէք իսթէր իտի ։

Նէ Մէյրի բէտէրինին գատտինի ։ վէ նէ տախի բէտէրի Մէյրինին աշդ ու ալէագասընը պիլիրլէրտի ։

Քի՞մ իտի պու կէնճ Ինկիլիզ ։

Ուաթսըն ։ հէնուզ անճագ 30–31 եաշընտա ։ կէօսթէրիշլի վէ ղայէթ աղըր պաշլը պիր ատէմ ։ վէ հէման իքի սէնէտէն պէրու ։ Մէյրինին իգամէթ իթտիյի խանէսի պախչէսինին գարշըսընտաքի էվին սահիպի իտի ։

Պու Ինկիլիզ ։ Լօնտրատա տօղատու ։ վէ քէնտի տայրսը Հինտիսթանին ասքէրի տայիրէսինտէ ։ էրէյիճէ պիսիլ-ք պիր մէմուրիեէթ վէ խայլիճէ տախի վարիտատթ սահիպի օլտուղունտան ։ քէնտի բէտէր վէ մատէրի վէֆատթ իթտիքտէն սօնրա ։ հէնուզ օն ալթը եաշընտա իքէն ։ մէզքիւր տայրսընը պուլմադ ։ վէ անին իլթիմասը իլէ պիր մէմուրիեէթէ կէչմէք նիեէթի իլէ Հէնտիսթանա կիթտի ։

Ուաթսըն ։ ասքէրի մէմուրիեէթէ կէչտի ։ վէ օն իքի սէնէ գատտը մէզքիւր մէմուրիեէթինէ տէվամ իթտիքտէն սօնրա ։ տայրսընին վէֆատթ իթմէսի իլէ քէնտիսի տախի թէրքի մէմուրիեէթ իտէրէք ։ տայրսընատան քէնտինէ միրաս տիւշէն ։ օթուզ պին լիրա իլէ բահատթ պիր էօմիւր կէչիրմէյէ գարար վէրտի ։

Ուաթսըն ։ քէնտինէ գալան վարիտատթը պանգաեա եաթըրտըգտան սօնրա ։ Նիու Զիլանտա կէչէրէք ։ Օղլանտատա մէզքիւր ուֆագ վէ կիւզէլ էվի ալտը վէ օրատա եէրլէշտի ։

Մէյրի պիր կիւն քէնտի պաղչէսինտէ կէզ ինիր իքէն ։ Ուաթսըն անը կէօրմիւշ ։ վէ կիւզէլլիյինէ վուրուլմուշ իտի ։

Հալպու քի ։ Մէյրի հէման ասլա էվտէն տիշարը չըգմատըղընտան ։ Ուաթսըն իշին ։ անըն իլէ կէօրիւշմէյէ պիր գօլայլըգ պուլունմատգատա իտի ։

Ուաթսըն իլք էվվէլ ։ քէնտի բահատթլըղընը դայդ իթմէմէք իշին ։ Մէյրիյի ունուլմադ իսթէտի ։ 5–6 այ ։ Մէյրինին պախչէսինէ պագան բէնչէրէսինին եանընա վարմատը ։ վէ անը պիւս պիւթիւն ունուլմադ իշին սայիր էյլէնճէլէրէ տալմադ իսթէտի ։

Հէր նաֆիլէ ։ իշ իշտէն կէչմիշ իտի ։ Մէյրինին բարլանթմըշ օլտուղու ամէթ-չի սէօնտիւրմէք հիչ պիր վէճհ իլէ միւմքին օլմատը ։

Ուաթսըն ։ պիր կիւն թէքրարէն մէզքիւր բէնչէրէնին էօնիւնտէ կէօրիւնտիւ ։ ֆագաթ Մէյրի օլ կիւնիւ մէյատանա չըգմատը ։

Ուաթսընին օլ կիճէ ույգուսու կէօթիւրմէմիշ իտի ։ ֆէրտասը կիւնիւ սապահընը էրքէնտէն ։ բէնչէրէնին էօնիւնտէ էէրլէշտի ։ ֆագաթ օլ կիւնիւ տախի ախշամա գատտը Մէյրի կէօրիւնմէտի ։

Իչիւնճիւ կիւնիւ ։ Ուաթսըն մէրամընա վասլ օլատիլմիշ իտի ։ Մէյրի էնէ եալընըզճա պախչէտէ տօլաշմատա պաշլատը ։

Մէյրի ։ Ուաթսընին բէնչէրէսի եաղրնընա կէլտիքտէ ։ Ուաթսըն ատեաղա գալգտը ։ վէ պու գալգընընտա պաշը բէչէրինին բէրվազ ընա վուրուլտուգտա ։ Մէյրի անընն սէսինտէն օլ թարաֆա տէօնտի ։

Ուաթսընին կէօզլէրի Մէյրինին կէօզլէրինէ տէյտիքտէ ։ Ուաթսըն քէնտի աշդ ու սէվտասը ալէամէթինի կիզլէյէմէտի ։ վէ Մէյրի նակէհան պիր ավճը դարշըսընտա պուլունան ։ վէ նէ եաբատաղընը շաշըրմըշ օլան պիր ավ կիպի ։ իլք էվվէլ տիդգաթը սուրէթտէ Ուաթսընը կէօզտէն կէչիրտի ։ վէ պատէհու ատէլէլի ատըմլար իլէ գաշմատա պաշլատը ։

Սրթը դ օնտան սօնրա պիր այ միւթէմատիէն ։ Մէյրիյի կէօրմէք միւմքինպզ օլմուշ իտի ։ Ուաթսընին հալի իսէ ։ պիր տիվանէ հալի քէսպ իթմէքտէ իտի ։

Տէվ-մ ։

ԻԼԱՆԸ ՐԷՍՄԻ

Միւտաէթի մուայէէնէ զարֆընտա Յունանիսթանա վէ եաքօտ մէմալիքի էճնէպիյէէ կիտէճէք թէպպայի Եունանիյէնին ։ վէ եաքօտ թէպպայի մէրնամէտէն սէֆային գաբուտանլարընին ։ գումէտէն էվվէլա Պապը–զապթիյէտէ պուլունան գօմիսիօնու մախսուսա կէլիպ ։ վէ եէտէլէրինտէքի բասաբօրթ վէ իգամէթ թէզքերէլէրինի օրատա պրագրպ ։ միճէտտէտէն բասաբօրթ ալարադ ավտէթ իթմէլէրի իլսթար վէ իլան օլունուր ։

ՄՈՒԱՄՄԱ

(Հանելուկ)

Պէնի եարան գուլլանմազ ։
Պէնի սաթըն ալան սէվմէզ ։
Վէ պէնի գուլլանան պիր չէյին ֆարգընա օլամազ ։

Ցիւնքի մուամմա էլէյհ՝ սաղ՝ (ծիրանի գօտի) իտի ։

ԻԼԱՆԱԹ

ՁԱՆԷԹՕՆՈՒՆ ԲԻԵԱՆԳՕՍՈՒ

Բուսմի գէկ ։ 19տա չէքիլէճէք օլան Ավթրիա հիւքիւմէթինին Գրէոֆ Մօդէլէ խաթիգրազը բրօմէսլէրի 40ար ղուշա սաթըլմադտա տրը ։ պիրինճի նիւմէրօ գազանճագ 20,000 Օսմանլը լիրասը ։ իքինճի 4000 լիրա ։ իւչիւնճիւ 2000 լիրա ։ տէօրտիւնճիւ վէ պէշինճի 300 լիրա ։ ալթընճը վէ եէտինճի 250չէր լիրա ։ սէքիզ ատաքուզ վէ օնունճու նիւմէրօլար 150չէր լիրա ։ օն պիր ։ օն իքի վէ օն իւչիւնճի նիւմէրօլար 100էր լիրա ։ 37 պիլէթ տախի 40ար լիրա գազանճագլար տրը ։ ճէման 1700 պիլէթ գազանճագ տրը ։

Պէյ–օղլունտա Թարլա–պաշը ճատտէսինտէ 68 նիւմէրօ իլէ մուրտգամ մէյխանէսինին միւլք վէ կէտիկի Ա.նտաճը օղլու Տօղրամաճը Սարգիս ադա թարլա–ֆընտան ֆիրուսխթ օլունմասը ։ Մէճմուայի Հավատիս դազէթասընին 1868 նոյ. 28 թարիխլի ։ վէ 204 նիւմէրօլու նիւսխէսինին իլանաթը սրբասընտա կէօրիւլմիւշ իսէտ ։ մէրգում Սարգիսին պու կէսիքտէն ։ եալընըզ էլի պէշ ադաճ հիսսէ վէ միւլքտէն տախի նրսրֆ հիսսէսի օլուպ ։ գուսուրու զեյրատ մուհարիբ քիմէանէլէրին ։ եանի ։

17½ ադաճ Բայրդաճը Ռափայէլին ։
27½ » Գրզ գարընտաշը Թէրէզինա գատընին ։
10 » Պէյ–օղլունտա Ս. Երրորդութիւն էրմէնի քիլիսէսինին ։
10 » Միւթէվալլիանընը գրզգարընտաշը ։ վէ Տօղրամաճը Գէորգ զէվճէսի Գայիանէ գատընին օլտուղու ճիհէթիյլէ ։ մէզքիւր մէյխանէյի ։ մէրգում Սարգիս սաթմաեա միւզթէտիր օլմատը պէյանի իլէ ։ իչպու իլանըմըզը դազէթայի միւթէպերինիզ տէրճ իյլէմէնի նիյազ օլունուր ։

Իզմիրատ Տէտէեան թապխանէսինտէ թաղ իտիլմէքտէ օլան ։ վէ Վիգթոր Հիւկոնուն թէլէֆաթը մէշհուրէսինտէն պուլունան Միզերապլը թէրճէմէսինին ատօրտիւնճիւ ճիլտի տախի կէլմիշ տիր ։ միւշթէրի պուլունան զաթլարը ։ Խաթանպօլտա Գումրու խանընտա վագը Տէտէեան Սարգիս ադանընն 11 նիւմէրօլու մաղազասընա միւրաճաաթ իթմէլէրի իսպաղ գելընը ։

Թանէ իլէ սաթըն ալմադ իսթէէէնլէր ։ Մահմուտ բաշա պաղընտա պօճաճը Մանուկ ադանընն 220 նիւմէրօլու տիւքքէանընտան ալապիլ իրլէր ։

ԹԷՆՊԷԼԻԹ

Մէզքիւր իսիմտէ օլան բիսալէ պաղլսթ տրբրլարադ ։ կէրէք քիթապճըլարտա ։ վէ ալէյիսուսու Իսթանպօլտա Սիմպիլլիւ խան ալթընտա Գաֆֆէֆանլար տիւքքեանընտա ։ վէ դազէթա սաթըճըլարընընտա 3էր ղուրուշա սաթըլմագտա տրը ։

ՏՕԳԹՕՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Տօգթօր Գալուստեան էվվէլքի խանէսինի թէրք իլէ ։ եինէ Պէյ–օղլուտա ։ Ինկիլիզ սէրաեր գարուսունտան աշաղը կիտիլիր իքէն ։ մէզքիւր սէրաերն տիվարը գարշը սըրասընտա ։ Համալպաշը սօղապընտա վագը 68 նիւմէրօլու խանէյէ Նագլ իյլէմիշ տիր ։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Աղբ–էէր ։

Կը գտնուի Մերճան շարշը թիւ 88 Քերովբէ Մարգարեանի Համազգային գրատունը եւ ամէն գրավաճառաց քով ։ Գին 2 ղուրուշ ։

ԲՆԱՐ ՊԱՆԴՈՒԽՏԻՆ

Դեր ։ Խորէն սրբազանին հեղինակած այս բանաստեղծութիւնը՝ Աբամեանէն խիստ մաքուր տպագրութեամբ ի լոյս ընծայուած այս գիրքը ։ կը ծախուի 6 ֆրանգ ամէն Հայ գրավաճառաց քով ։

Խորէն սրբազանի բանաստեղծական հանճարը արդէն իր զանազան գործերով աշխարհածանօթ ըլլալով՝ այս նոր գործն ալ աւելի իր տաղանդը երեւան կը հանէ ։

Կը յուսանք որ՝ ընթերցասէր հասարակութիւնը պէտք եղած քաջալերութիւնը չիզլանար ։

Վ. ԾԱՆՆԻՆԻՆ

Էճզանճը տիւքքեանը վէ էճզոյի միւթէնէվվիյէ մախզէնի ։ Քէօբրիւ պաշընտա Իհթիսապը գարշըսընտա Ն. 7 վէ 8 իլէ միւրագգամ ։ վէ էճզանճը տիւքքեանը Պէյ–օղլունտա Ազաճամիսինտէ Ն. 67 իլէ միւրագգամ ։

Մէզքիւր էճզանճը տիւքքեանլարը վէ էճզոյի միւթէնէվվիյէ մախզէնի ։ տերունինտէ պուլունան էճզալարընը խասլեզը ։ թէմիզլէյի վէ իճրաաթճա տիգգատ վէ չաբուղլուղույա ։ վէ ֆիսթալարընը էհվէնիյէթի ճիհէթի իլէ քէսպի չէօհրէթ իթմիշ տիր ։

Վիէննա ։ Փարիս վէ Լօնտրանընը էն մէշհուր ֆապրիգալարընտան քիմէէվի շիլէր վէ էճզալար ։

Էվ բօբանընը քեաֆֆէյի բունարլարընտան զատէթ թազ մատէն սուլարը ։

Հազմ իթմէք վէ սայիրէ իշին գուրապիյէէր ։ (բաթ բէքթարալ) ։

Քօլոնիալ գումբանեաբընը ։ Մէնիլ վէ սայիրէ ֆապրիգալարտան չօգալմա ։

Ասբլ Նօրվէճիա ՊԱԼԸԳ ԵԱՂԸՍԸ ։ Բէթթէր Մօլլէրին եաբարը օլուպ ։ վէ քեաֆֆէյի պալըգ եաղլարընտան իյի օլտուղու հալալ ։ 1867 Փարիս սէրկիի ումումիսինտէ միւքեաֆֆաթա նայլ օլմուշ տուր ։

Լաստիքտէն եասարգ ։ շիրինկա ։ տարղա ։ քէչի մէմէսի վէ սայիրէ ։

Նէֆիս բօմատալար ։ լավանտալար ։ եաղլար ։ վէ սայիրէ ։

Դաեէթ տիգգաթլա եաբրլմըշ ։ գրնագընալը Պօքսօ ։ Պուրկօնեը վէ Մալակա շաբաղլարը ։

Դաեէթ ադ մէսարիֆ իլէ հէր սաաթ պուղ եաբմագ իշին մաբինա վէ հէր սաաթ հաղրը պուղ ։

Թաղիպլէր իշին դաեէթ թազէ աշ ։

ԷՆՎԱՑԻ ԶԷՇԻՏ

Ասբլ Պօքսօ ։ Պուրկօնեը ։ Շամբանեա ։ Մալակա ։ Բէնօ ։ Մաճար վէ սայիրէ շարաղլարը շիշէ իլէ ։

Պոյուրեզ ։ Մէտօք ։ Եսկի Մօնֆէրրան ։ Մաքօն ։ վէ սայիրէ շարաղլարը վարիլ վէ շիշէ իլէ սաթըլըր ։ Զերեզ իշին նէֆիս սուֆրա շարաղլարը սաաթի վար տրը ։

Բէնատիկտէ Հընթլի Բալմերսընը մէշհուր ֆապրիգասընտան օլարագ Ինկիլիզ բէքսիմիթլերի ։

Պունլարընը քեաֆֆէսի զաեէթ ուճուզ ֆիսթալա սաթըլմագտա տրը ։

Մ. Ծաննինին ։ մէզքիւր մաղազալարտան պաշգա իսթանպօլուն հիչ պիր թարաֆընտա մաղազասը վէ պաշգա հիչ պիր քիմսէ իլէ շերեքլիկի եօգ տուր ։

46

ԷՐՄԷՆԻ ՖԱՄԻԼԵԱԼԱՐ ԻՉԻՆ ՂԱՅԹ ՄԻԻՀԻՄՄ ՊԻՐ ԻԼԱՆ

Գըշլարա մախսուս կէճէլէ կէ-նոպէ-ղլէ-պէյօղ-ի պիր մէֆիկէ ։

Իւսկիւտարատա եէնի մահէլլէտէ ։ Ֆրանսըզ վէ էրմէնի լիսանլարը տէրս վէրիլմէք իւզրէ ։ այբլան եէնի մէքթէպին թարաֆընտան ։ Էրմէնի ֆամիլեալարընա իլան օլունուր քի ։ պու կիւնլէրտէ մէքթէպ պաշգա պիր մահէլլէ նազլ իտիլմիշ օլտուղունտան ։ պունտան պէյլի կիճէլի կիւնտիզլիւ շակիրտ ալընճագ տրը ։ Քէզալիք իտարէյի մէզքիւրէ թարաֆընտան էհալիսէ պէհան օլունուր քի ։ մէքթէպի մէզքիւր իշին ։ իքի մուալիմ վէ պիրաք փարիսին էն մէշհուր մօտիսթրալարընտան պիրիսի օրատան ճէլպ իթտիրիլմիշ տիր ։ Պունլար ։ չօճուգլարա հէր նէվի տիքշէրի էօյրէթտիրէճէքլէր ։ վէ փարիսին պիրինճի մէքթէպինէ շաեէսթէ օլան պիր թալիմ ու թէրպիյէ իլէ անլէրի թէրպիյէ իտէճէքլէր տիր ։

Մէքթէպի մէզքիւրէ կէօնտէրիլէճէք շակիրտանընն թալիմ ու թէրպիեէսինէ զաեէթ տիդգաթլը սուբէթտէ պագմագ իւզրէ ։ շիմտիհանէ կիճէ կիւնիտիւզ մէքթէպտէ 4 նէֆէր Ֆրանսըզ մուալիմէսի իլէ պիրտէ էրմէնի մուալիմէսի (վարժուհի) պուլունմադտա տրը ։ Մէքթէպի մէզքիւրուն տիրէքթօրու Ֆամիլեալարա շունու տախի իլան իտէր քի ։ Փարիսին մօտա ղազէթալարընա միւշթէրի օլարագ ։ իսթէնիլէն քեաֆֆէլի տիքշէրի վէ պա խուսուս միւմքին օլտուղու գատտը ազ պիր վագթտա վէ Փարիսին կուսթօսու վէ զարիֆիկինէ մախսուս օլարագ ։ տիւեիւ էավալարը իսթէնիլտիրտէ տիրտիրէճէք տիր ։

8

ՄԷՃՄՈՒԱՑԻ

ԳԱՂՂԱՆԻՆԻ

ՏԵՎԼԷԹԻ ԱԼԻՑԷ

Ցեվլեթլի-ալիյէնին քեաֆֆէյի մէրիւլ իճրա օլան գանունլարընը տէրճ իսլէմքտէ օլան Ցիսոխոսը նամ քիթապ, վէ վիլայէթ գանունանէսի ։ Օսմանլըճատան էրմէնիճէ հրուֆաթա նազլ իլէ ։ պազարանլարմատը միւշքիլ օլան լուղեթ վէ ճիւմլէրին աչզդ մանէտաբ վէրիլէրէք ։ ճիւզ պէ ճիւզ կիւզէճէ թապու նէշր գելընմագտա ։ վէ պէհր ճիւզիւալթմըշար փարտաեա սաթըլմագտա տրը ։

Մէզքիւր ճիւզ լէրտէն շիմտիյէ գատտը 13 ճիւզ չըգմըշ տրը ։ վէ միւշթէրի եաղրլանընընը ։ իսթէտիքլէրի մատէլլէ կէօնտէրիլմէքտէ տիր ։

Մէզքիւր քիթապտը օգունմատընատան հատտէն զիեատ մէնֆատի հատրը օլաճաղընտա չէքբէհ եօգ տուր ։ զիրա իչինտէ պուլունան հէր սատ ։ ճարի օլան գատանին ու նիզամատը մէվզուաբ պիլտիկի թագտիրտէ ։ հաղգընը մուհաֆազաեա միւդիրէտիր օլապիլէճէկի աշիքեար տրը ։

Մէզքիւր քիթապտա միւշթէրի եաբլմագլըղա արզուքէշ օլանլար ։ Իսթանպօլտա Եելսըզ խանընտա ։ Գելբճիճեան Գէորգ էֆէնտինին օտասընա միւրաճաաթ իյլէմէլէրի ։

Քիթթապը սարընն գուլլանագլարը լիսան իւզէրէ հէր տիւրլու մէսալիհէ տայիր արզուհալար վէ միւզաքերէրէր վէ թաշրա մէքեաթիպի բիւշտիյէ խօճալարընա վէ սաքէրիյէ վէ ուսմուրու միլքիյէ մէմուրլարընա վէ բօսթա միւտիրլէրինէ վէ թիճարէթէ միւթեատիր պիր չօգ արզուհալար վէ ճիրօ վէ սէքէսթրօ վէ բրօթեսթօ վէ մուդավէլ վէ ատի սէնէտլէր վէ թէզքէրէ ։ վէ մահալլէ իլմ ու խաբերլէրի վէ սայիր հէր տիւրլու մաղուզաթ վէ մուհարբերաթ ։ հարլը սեֆինէյի Նուհ կէպի տէօրթ եիւզ գատտը միւավէբատի շամիլ վէ աբբընտա մէզքինտէ գուլլանընըմագ իւզրէ ։ թէրքիպ լսթիթէ վէ էտէպպաթէ տայիր սրագի ։ ֆարսի վէ թիւրքի պէյիթլէր վէ թիւրքճէ մանէալէրի տախի ալթընա եաղլարագ սայէի մուվաֆֆագիյէթվայէ ճէնապը միւլիւքանէտ պու քէրրէ թաղ օլուսնան նիւզլէթ իւլ միւնսաթ նամ ինշա, սահաֆ չարշըսընտա գավաֆլար սօղագընտա ինշաի մէզքիւրիւն միւէլլիֆի նէթաթ Ռիֆաթ էֆէնտինին 16 նիւմէրօլու տիւքքեանընտա ։ վէ Սուլթան Պաեազ իտտ քեաղրատը խօճա բաշալը հաճի Մուսթաֆա ադանընն ։ վէ Մահմուտ բաշատա բուլ վէ վարագոյթ սահիհ սաթըլան տիւքքեանընտա օն եէտիչէր ղուրուշա սաթըլմագտա տրը ։

ՍԱՀԻՊ ԴԱՂԷԹԱ
ԿԱՐԱՊԵՏ Ե. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԼԻՎԱՆԹ ՀԷՐԱԼՏՐՆ ԹԱՊԻՍԱՆԷՍԻՆՑԻ

ԳԼԽ ՕՂԼՈՒՆՏԱ ՏՕՂՐՈՒ ԽՕԼՑԱ ։ ՏՕԹՕԿՐԱՏ ԱԳՈՏՈՒԼՈՒՏ ԳԻՐԱՏԷՐԼԼԷ ԳԱՐԵԲԸՐՆՆՑԱ ՆԻՄԵԼՈ 467.